

УДК 94 (438)

Наталія Григорук

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ЧУБАТОГО В ЕМІГРАЦІЇ*У статті проаналізовано основні етапи громадської діяльності Миколи Чубатого в еміграції.**Ключові слова: громадська діяльність, Микола Чубатий, еміграція, товариство, США.*

Західноукраїнські землі другої половини XIX – початку XX ст. дали чимало видатних діячів, учених, людей, відданих національній ідеї. Були в Галичині особистості, які своїми здібностями та наполегливою працею зуміли побороти усі труднощі та вийти на передові позиції творців історичної науки. До них належить нове, динамічне покоління істориків, які працювали під науковим керівництвом Михайла Грушевського, що мало переломне значення для розвитку національної історіографії у XX ст. Серед них визначне місце своєю плідною та різнобічною діяльністю посідає історик – Микола Дмитрович Чубатий (1889–1975 рр.).

Описати громадську діяльність М. Чубатого непросто. Його життя проходило на двох континентах, а діяльність була широкою. Наука, журналістська і громадсько-суспільна діяльність – були його відданою працею для українського народу у важких умовах двох світових війн, визвольних змагань та еміграції.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що постать М. Чубатого посідає особливе місце в історії. Він був особистістю, яка вражає багатогранністю діяльності і знань, великою ерудицією, а загалом – глибокою любов'ю до свого народу. М. Чубатий зразок того, яким повинен бути українець: працьовитим, витриманим, незламним, гордим і скромним. І як науковець, і як громадський діяч, він працював не для себе, а для свого народу.

Мета цієї статті полягає у комплексному дослідженні громадської діяльності М. Чубатого в еміграції.

Завдання дослідження базуються на ступені наукової розробки теми та опрацюванні усього комплексу джерел; діяльності М. Чубатого щодо становлення та розвитку Наукового товариства ім. Т. Шевченка (далі – НТШ) та інших організацій; головних напрямках суспільно-політичної діяльності вченого.

Окремі аспекти діяльності М. Чубатого, як політика і громадського діяча висвітлюються у збірниках та працях М. Гуцуляка [1], В. Дорошенка [2], М. Ждана [3] та інших.

Активну громадську позицію довелося проявляти М. Чубатому в різні періоди життя. Так, як член Міжнародної католицької організації «Пакс Романа» і директор підсекретаріату східних справ, він виїхав з дружиною 10 серпня 1939 р. до США на Міжнародний конгрес цієї установи. Запланована тритижнева поїздка у зв'язку з початком Другої світової війни затягнулася для нього на решту життя. Після приїзду до Нью-Йорка 21 серпня 1939 р. М. Чубатий взяв участь у конгресі. М. Чубатий згадував, що його приїзд до США, як члена Міжнародної організації «Пакс Романа», став для нього у ті воєнні часи найкращою рекомендацією перед американською владою, тому що «Пакс Романа» в довоєнний період мала характер антикомуністичної і антифашистської організації. Через це в США вважали, що всі українці на той час мають антинацистські симпатії. Тому М. Чубатий, отримавши паспорт громадянина США, мав повну свободу для публічної праці та журналістської діяльності. Безперечно, М. Чубатий широко використовував свободу пересування, яка йому була надана [4, с. 114].

Відразу після приїзду, професор почав активно займатися громадською діяльністю. В американський період життя М. Чубатого її можна поділити на декілька напрямків. По-перше, участь у діяльності українських громадських організацій (НТШ, УККА, УІТ та ін.) та деяких заходах (ювілейні вечори, академії, виступи з доповідями в університетах, на радіо тощо), організованих переважно українською громадою в діаспорі. По-друге, його публічні роздуми (у вигляді політичних і публіцистичних статей у періодичних українських виданнях) над станом і перспективами українського національного питання в СРСР.

Відтак значне задоволення і прихильний відгук отримала його доповідь у Колумбійському університеті на тему: «Характеристичні черти української культури» в серії виступів про Україну, організованих слов'янським департаментом університету за кошти Українського Народного Союзу (далі – УКС). Доповідь надруковано українською мовою у «Свободі» (липень-серпень 1941 р.) та перекладено англійською мовою і надруковано університетом, але вона не увійшла до його бібліографії [4, с. 114]. Аналогічно праця «Духове життя українського народу по Першій світовій війні», написана на замовлення центральної організації «Об'єднання» і надрукована у «Свободі» (кінець 1942 р. та початок 1943 р.) [5], мала на меті ознайомити читачів із реаліями України. Проте в

американський період чи не на перше місце виходить громадсько-публіцистична праця М. Чубатого як організатора, публіциста, редактора.

У спогадах про громадську діяльність професор відзначав, що до США, у зв'язку з воєнними подіями в Європі, емігрувало багато учених істориків з Польщі, Чехії, Румунії та інших сусідніх держав. До війни засновано союз істориків Середньої та Східної Європи, до якого належало НТШ, а М. Чубатий був його делегатом. Цей союз відновлено в США з ініціативи професорів Галецького, Одложілека та інших. Головою був професор Галецький. М. Чубатого запрошено до нього як представника НТШ. Цей союз восени 1943 р. скликав з'їзд у Нью-Йорку, на якому професор М. Чубатий проголосив доповідь на тему: «Проблеми сучасної української історіографії», котра вийшла з друку у 1944 р. Історичні доповіді М. Чубатого у Колумбійському університеті та на з'їзді істориків зробили його цікавою особою для американських славістів як європейського історика Східної Європи. Професор Ф. Мозлі, редактор «*Slavic and East European Review*» («Слов'янський і Східно-Європейський огляд» – примітка автора), був присутній на з'їзді у Нью-Йорку і запросив М. Чубатого до співпраці в його журналі. Славіст, професор Маннінг з Колумбійського університету попросив М. Чубатого написати статтю про митрополита А. Шептицького для протестантського журналу, котра вийшла в осінньому випуску того журналу під назвою: «*A Clergyman Apostle of new civilization in Eastern Europe*» («Святий апостол нової цивілізації у Східній Європі» – примітка автора) [4, с. 16].

На наш погляд, питання примусової репатріації українських полонених і втікачів з німецьких таборів до СРСР ще до сьогодні як слід не з'ясовано в історіографії. Мало хто знає про ті зусилля, що їх робили американські українці, щоб до тієї репатріації не допустити. У тих зусиллях брав участь також професор М. Чубатий. Він писав статті до українського щоденника «Америка», публікувався в часописах «Новий шлях», «Наша мета», «Вільне слово» та «Українське життя». У статтях цього періоду історик прагнув реабілітувати український самостійницький рух, який у світлі співробітництва США та СРСР проти фашизму часто трактувався як «профашистська діяльність» [6, с. 198]. Його стаття у «Вільному слові» (11, 12 і 13 вересня 1968 р.) подає про репатріацію дуже цікаві відомості. У ній вміщені фотокопії листа М. Чубатого до Президента США Г. Трумена від 16 червня 1945 р. і відповідь Державного департаменту 19 липня 1945 р. Там також описана аудієнція М. Чубатого у лідера американських соціалістів Нормана Томаса та його зустріч з Доротою Томсон, найвпливовішою американською журналісткою того часу та з редактором тижневика «Америка», які на сторінках американських часописів зайняли відповідну позицію щодо примусової репатріації, і це, безумовно, вплинуло на її припинення [7, с. 60]. Отже, і ця справа виявила чітку громадсько-суспільну позицію М. Чубатого.

Відтак не знайшовши викладацької роботи в американських університетах, учений повернувся до ще більш активної громадсько-публіцистичної діяльності. Тоді саме настав досить трагічний час для української громади в США. У грудні 1941 р. США вступили у Другу світову війну як союзник західних демократичних країн та СРСР проти Німеччини, Японії та Італії. Українську діаспору американська влада почала підозрювати у пронацизмі. Розпочалося переслідування американською федеральною поліцією українців. Хоча нікого не відправили до військового концентраційного табору, проте страх поширився серед українців тому, що на підприємствах військово-промислового комплексу почали звільняти українців як політично ненадійних.

М. Чубатий у той час активно дописував до «Свободи», перейнявши від свого учня «Українську радіо годину», яку перейменував в «Українську культурну годину», у своїх передачах він наголошував на праві українського народу на національну самостійність, згідно з американськими демократичними засадами. Без сумніву, що його матеріали на сторінках «Свободи» та радіопередачі були для українських патріотів променем надії та підтримки духу й користувалися значною популярністю серед української громади. Водночас, це переконувало ученого, що все ж таки існує можливість оновити політичну репрезентацію американських українців. Навіть у той воєнний час було дуже відважно писати, захищаючи ідеали українського народу.

Перебуваючи у Детройті, М. Чубатий ще з деякими українськими патріотами створили ініціативний комітет для створення Ради американських українців, який 4 липня 1943 р. в день свята американської незалежності підготував відозву до американських українців, запрошуючи їх на новий конгрес для обрання Українського Конгресового Комітету Америки (далі – УККА). Він відбувся 22–23 січня 1944 р. у Філадельфії, в ньому взяло участь 235 делегатів. Заслухано 9 доповідей і прийнято рішення про оновлення УККА. За пропозицією М. Чубатого вирішено видавати англomовний журнал «Український кварталник», засновником і редактором якого його обрали [8, с. 25–32].

Специфічним різновидом громадської діяльності М. Чубатий вважав свою працю редактора, підкреслюючи, що заснування англomовного журналу про Україну в США є найуспішнішою зброєю, щоб сформулювати публічну думку американців «на справу українського народу» [4, с. 119]. «Український кварталник» зорієнтовано на вищу верству англосакського політичного,

журналістського та наукового світу, тобто тих кіл, що мали вирішальний вплив на міжнародну політику. Він почав видаватися у жовтні 1944 р. і досить швидко здобув довіря та прихильність у читачів, через те, що з першого випуску в ньому подавалась інформація, присвячена аналізу подій у Східній Європі з посиланнями на авторитетні джерела. Проте потрібно було подолати ворожу атмосферу, котра існувала у США, і створити прихильне ставлення до України серед населення. Журнал пропонував об'єктивну та правдиву інформацію про Україну, її населення, історію, знайомив з політичними, культурними, науковими і мистецькими надбаннями.

Незважаючи на те, що симпатії американського керівництва були на боці союзника США – СРСР, число прихильників журналу зростало з появою кожного номера. Так, найвища військово-політична установа в США (National War College – примітка автора) тричі просила дозволу передрукувати статті М. Чубатого з «Квартальника» для учасників щорічних студійних сесій. Редактор «Marine Corps Gazette» («Газета військово-морських сил» – примітка автора) військового часопису найкращої частини американської армії, писав, що, читаючи «Квартальник», він «прийшов до переконання, що Український Квартальник є компетентним та найбільше об'єктивним інформатором в ЗДА про Советський Союз» [4, с. 120]. Після п'яти років роботи М. Чубатому стало відомо, що дирекція центральної бібліотеки ООН зарахувала «Український кварталник» до 2 тисяч вибраних журналів світу, статті з яких читають його працівники. Учений видавав цей журнал до 1975 р., пропагуючи об'єктивну, достовірну інформацію про Україну.

Підкреслимо, що саме публіцистична і редакторська діяльність М. Чубатого була яскравим виразником його громадської роботи в американський період життя історика. Тільки в «Українському кварталнику» вчений опублікував 93 англomовні публіцистичні статті політичної тематики і 53 рецензії на наукові роботи американських і радянських істориків [9, с. 55–61]. Отже, в американський період важливе місце у громадській діяльності М. Чубатого займає його робота як організатора, публіциста, редактора. Його гострі аналітичні статті і рецензії розповідали про тогочасне політичне життя і є неоціненним джерелом вивчення тодішньої ситуації в Україні.

Іншим напрямком громадської діяльності М. Чубатого була участь у відновленні і роботі НТШ у США. У 1947 р. колишні члени НТШ, за ініціативою професора В. Кубійовича, відновили інституцію в Німеччині. Сконтактувавши з ними, професор М. Чубатий як дійсний член НТШ зі Львова, вирішив зайнятися організацією американського відділу НТШ [10, с. 105]. Професор Я. Падох у книзі «Незнищене товариство (до 110-річчя НТШ)» про створення американського відділу НТШ писав так: «На загальних основуючих зборах, які відбулися в Нью-Йорку 29-го вересня 1947 року, заходами проф. Миколи Чубатого обрано президію Управи в особах: проф. Чубатий – голова, проф. д-р Роман Осінчук – секретар й о. Лев Чапельський – скрб.ник. Згодом кооптовано до Управи проф. Романа Смаль-Стоцького, д-ра Ярослава Падоха, д-ра Миколу Шлемкевича, проф. Лева Окіншевича, проф. Володимира Січинського й проф. Василя Лева» [11, с. 15; 12, с. 65]. Підтвердження про це можна знайти в книзі «Історія Наукового Товариства ім. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування 1873–1948» [13, с. 48], а також у праці «Наукове Товариство ім. Шевченка в ЗДА» [14, с. 12].

Умови праці членів НТШ в еміграції були відмінні від умов, у яких вони працювали у Львові. У той час товариство не мало своєї бібліотеки, музею, кабінетів, лабораторій, фінансових ресурсів, відповідного приміщення. В НТШ у США об'єдналися науковці, які хотіли свою працю спрямувати для розвитку української науки [13, с. 47–48; 15, с. 49–50]. Самовіддано у товаристві, крім М. Чубатого, працювали Р. Смаль-Стоцький, В. Лев, Р. Осінчук, Я. Падох та ін. [16, с. 50].

Головуючи в НТШ, М. Чубатий популяризував товариство серед широких кіл української та американської громадськості. Воно співпрацювало з іншими українськими та іноземними науковими установами і товариствами, виступало з окремими українськими сесіями на загальноамериканських наукових з'їздах, мало власну бібліотеку й архів та репрезентувало українську науку перед науковим світом. НТШ проводило березневі шевченківські свята й брало активну участь у підготовці загальних громадських шевченківських академій. Тож за головування М. Чубатого (1947–1952 рр.) товариство займалося не тільки науковою діяльністю, а й громадською працею, відстоюючи право на те, що уже мав Захід, – незалежність і повну політичну й духовну суверенність.

Зауважимо, що М. Чубатий піклувався, щоб придбати в Нью-Йорку приміщення для НТШ і Дому української культури (далі – ДУК) і це йому вдалося. З М. Чубатим співпрацював член НТШ, о. Лев Чапельський, а згодом перші дійсні члени, доктори Р. Осінчук та В. Калина. М. Чубатий відзначав, що ідея створення ДУК знайшла серед громадян прихильний відгук, як наслідок, в 1951 р. були вже 10 тис. дол. США пожертв. Історичу випала можливість вислати до Німеччини В. Кубійовичу для НТШ 1,2 тис. дол. США допомоги, а з готівкою в 10 тис. дол. США він приступив до придбання будинку для НТШ, тобто ДУК за 25 тис. дол. США у Нью-Йорку, взявши позику 12 тис. дол. США в Українського Народного Союзу. На суму 2,5 тис. дол. США, якої не вистачало, М. Чубатий з дружиною заставив свою ферму. Таким чином, у 1951 р. учений придбав будинок, у якому дотепер

знаходиться приміщення НТШ та УККА [4, с. 121–122]. Хіба це не патріотичний вчинок? Тільки патріот України, щоб принести користь державі, міг піти на такий крок, ризикувати, заклавши своє майно, у згаданому випадку – ферму, яка допомагала сім'ї ученого пережити матеріальну скруту.

Оцінюючи діяльність товариства, М. Чубатий писав, що «НТШ найкраще буде служити українському народові, коли буде зберігати у своїй науковій праці наукову безсторонність та відокремлення НТШ від кипучої української політики» [12, с. 64]. До заслуг М. Грушевському історик ставив залучення студентів до засідань секції, які не брали участі у наукових дискусіях, але спостерігали за ними – для них це була «добра школа» [12, с. 65]. «НТШ, як кузня української науки, пробудила в широких колах інтерес до минулого України, до появи нових творців, прагнення до знання», – зазначав учений [12, с. 65]. Його участь у НТШ допомогла вченому відновити і поширити наукову діяльність у США.

М. Чубатий склав повноваження голови НТШ в США на загальних зборах товариства 3 жовтня 1952 р. [12, с. 67]. Після цього НТШ поділилося на чотири наукові товариства: американське, канадське, європейське та австралійське. Історик продовжував працювати в НТШ як член управи, тому вплив його на діяльність товариства поступово почав зменшуватися.

Важливою рисою громадської діяльності М. Чубатого була його активна участь в організації УІТ. Він – один із засновників з 1 березня 1965 р. УІТ, завданням якого було згуртувати істориків, дослідників історичних наук та їх активних прихильників. Перше засідання істориків відбулося 3 червня 1956 р. після наукової конференції Української вільної академії наук (далі – УВАН) у Нью-Йорку, в якому брали участь О. Оглоблин, Л. Винар, М. Чубатий, Л. Сневицький, П. Грицак. Основою зустрічі стала стаття Л. Винара у «Свободі», присвячена організації історичного товариства й історичного журналу. Усі присутні були переконані, що створення товариства є необхідним, задля згуртування українського наукового світу і відродження занепадаючих історичних дослідів [17, с. 106–107, 205]. М. Чубатий вважав, що створювати товариство дуже потрібно і сумнівався, що НТШ і УВАН разом зможуть видавати історичний журнал [17, с. 40]. На думку вченого, товариство потрібне для українських істориків і воно надасть змогу співпрацювати з Американською історичною асоціацією та виступати на її щорічних з'їздах із щонайменше однією українською тематичною доповіддю [17, с. 72], що вивело б українську історичну науку на міжнародний рівень. Адже М. Чубатий, будучи знайомим із професором Г. Томсоном із Колорадського університету в Болдері, завжди пам'ятав його твердження про те, що без окремого журналу української історіографії і професійного товариства українська історична наука буде ізольована від світової історіографії.

16 серпня 1958 р. у «Свободі» знову з'явилася стаття Л. Винара «Криза організації історичних дослідів» з пропозицією створити товариство українських істориків. Упродовж 1958–1963 рр. Л. Винар активно листувався з О. Оглоблином, М. Антоновичем, Н. Полонською-Василенко, Я. Пастернаком, О. Домбровським, І. Рудницьким, В. Кубійовичем, П. Курінним, В. Дубровським, О. Прицаком, М. Чубатим та іншими дослідниками з приводу організації товариства [17, с. 106–107]. Однак попри усі намагання на той час створити історичне товариство не вдалося, але започатковано видання історичного журналу.

Тільки у листопаді 1964 р. сформувалася ініціативна група УІТ, головним завданням якої було популяризувати ідею незалежного історичного товариства між українськими істориками, опрацювати завдання і напрями діяльності майбутньої інституції, підготувати та провести установчі збори і розпочати співпрацю з іншими українськими та іноземними науковими установами. 25 грудня 1964 р. 17 членів ініціативної групи УІТ (серед яких був і М. Чубатий) підписали звернення та розіслали його до українських видань США, Канади і Європи [17, с. 72; 18, с. 1].

З 1 березня 1965 р. почало діяти УІТ. Головою управи обрано О. Оглоблина, заступником – Н. Полонську-Василенко, Л. Винара – секретарем і скарбником, а членами управи: О. Домбровського, І. Каменецького, В. Дубровського, Р. Климкевича, М. Чубатого та ін. [17, с. 59]. Завдяки їх науково-організаційній праці українська історична наука стала на міцний ґрунт і при співпраці представників різних поколінь істориків змогла і надалі активно розвиватися за межами України [17, с. 149]. З найважливіших справ, якими займалося УІТ, можна назвати захист інтересів вільної української історичної науки, виправлення фальшивих й тенденційних інтерпретацій історії України, видання історичного журналу «Український історик» та ін.

Зауважимо, що українські історики, згуртовані в УІТ, прийняли наукову схему М. Грушевського, яка сьогодні є схемою української національної історіографії і творить, як у свій час згадував М. Чубатий, наукову систему минулого України [19, с. 20]. Однак це не означає, що беззастережно прийнято схему, як якусь закостенілу догму, а навпаки, вона була обговорена і доповнена на сторінках журналу «Український історик». Можемо погодитися з думкою Л. Сакади про те, що М. Чубатий зазначав, що їм випало на власній долі переконатися, що «ніяка ділянка людського знання не стоїть так близько практичної політики, як історичні науки» [20, с. 24, 72]. Отже,

М. Чубатий, та інші історики-емігранти прагнули працювати за фахом в умовах іншої оточуючої їх реальності і приносити користь своїй батьківщині. Вони були обмежені у своїх можливостях доступу до архівних фондів України, але користувалися значними перевагами свободи слова і зв'язку зі світом наукової думки Заходу.

Нарешті, найвідомішим виявом громадської діяльності М. Чубатого в американський період була його участь у захисті на сторінках «Українського кварталника» Української католицької церкви і Української православної церкви. Історик підкреслював, що захищав особисто та різними способами обидві церкви. У випадку Української католицької церкви йшло про переслідування за віру, яке захищене Статутом ООН про «Основні права людини». У випадку ж Української православної церкви йшлося про культурно-національне переслідування, яке не мало такого захисту. «Під час коли перед Об'єднаними Націями можна було з усією певністю доказати, що повна ліквідація Українсько-Католицької Церкви в Україні, це виразне переслідування релігії, того не можна було ніяким чином доказати, що Москва так само переслідує в Україні православну релігію» [4, с. 126]. Змішати одне з іншим, це означало цілком послабити скаргу українського католицизму без користі для українських православних [4, с. 126].

Обміркувавши все ґрунтовно, професор М. Чубатий 5 грудня 1956 р. написав листа до М. Хрущова про релігійні переслідування в Західній Україні, зазначивши, що він є американським українцем із Західної України, у минулому професор Українського (таємного) університету та Греко-католицької богословської академії у Львові, а тепер історик і журналіст. Історик зазначав, що не викликає сумніву те, що переслідування української Греко-католицької церкви не йде на користь ні Україні, ні СРСР. Воно загнало тисячі вірних тієї церкви в підпілля. По-іншому й не могло бути тому, що Греко-католицька церква в Західній Україні відігравала надзвичайно важливу роль в житті народу. М. Чубатий резюмував, що, порушуючи в цьому листі справу свободи віри для греко-католиків Західної України, як одна з найбільш важливих проблем життя українців, він вірив: задля добра майбутніх відносин між українським та російським народом цю справу необхідно вирішити терміново та справедливо [21, с. 139–143].

Учений, безперечно, не сподівався, що його лист міг змінити політику незмінну впродовж двохсот років. Проте він хотів подати цей лист для зміни громадської думки на захист свободи віри в Україні, написавши звернення з національною гідністю та збереженням усіх форм дипломатії. Професор М. Чубатий, звичайно, не сподівався отримати відповідь і, зачекавши три місяці, переклав листа англійською мовою та надрукував його в 13 випуску «Українського кварталника» у 1957 р. під заголовком: «В Обороні Релігійної Свободи в Україні». Як вступ до англійського перекладу листа до М. Хрущова професор додав звернення до лідерів трьох найбільших комуністичних партій, крім всесоюзної комуністичної партії, а саме: американської – У. Фостера, італійської П. Тольяті та французької Ж. Дікльоса [21, с. 138–139]. Отже, М. Чубатий мав відвагу та готовність приймати незвичайні рішення і повністю відповідати за них.

Звертаємо увагу на ще одну проблему, яка не залишала байдужим відомого вченого. Над українською громадськістю в діаспорі нависла загроза денационалізації українського молодого покоління. У зв'язку з цим проблема виховання українських дітей в українському національному дусі, популяризація українських самостійницьких ідей та врешті питання виховання українських наукових кадрів постала з усією гостротою. Професор М. Чубатий, як визначний педагог і вчений, зайняв щодо цього чітку позицію. Останні його погляди на цю проблему подані в статтях «Про Годину історії України в гайскулі» [22] у «Свободі» 1969 р., а в часописі «Українське життя» 4 травня 1969 р. – стаття «Дискусія над Гарвардською катедрою» [23].

Ще одним питанням, що хвилювала українську громадськість у діаспорі, була справа створення Українського католицького Патріархату. М. Чубатий як визначний знавець історії права Української Церкви не тільки інформував через пресу громадськість про законні підстави домагань частини української нації, він опублікував статтю у «Свободі» в липні 1969 р. на тему: «До діалогу треба знати справу». Незважаючи на фізичні зусилля, він брав участь у вічах та громадських зборах, які відстоювали цю потрібну справу.

Підсумовуючи, зауважимо, що громадська позиція М. Чубатого була надзвичайно дієвою. Він брав активну участь в Українській національній революції, підготовці Акту злуки 22 січня 1919 р., засіданнях Трудового конгресу у Києві та займав патріотичну громадську позицію, проживаючи після Другої світової війни у США.

М. Чубатий, як дійсний член НТШ, виявився надзвичайно дієздатним лідером товариства в еміграції. Саме він став організатором і головою НТШ в США. За часів його керівництва вирішено такі важливі питання: проведена організаційна робота щодо створення НТШ в США; закуплено приміщення для товариства і ДУК у Нью-Йорку; налагоджено систематичні наукові засідання інституції і співпрацю з іншими українськими та іноземними науковими установами і товариствами;

створено власну бібліотеку та архів товариства. Завдяки активній участі М. Чубатого у діяльності НТШ зріс авторитет організації не тільки в США, але й у Європі.

М. Чубатий був одним з організаторів – засновників Українського конгресового комітету Америки, Українського історичного товариства, організував і редагував англomовний журнал «Український кварталник». Отже, маємо всі підстави стверджувати, що М. Чубатий був визначним ученим, патріотом, який у конкретних історичних обставинах провадив державотворчу працю у громадському та політичному житті в еміграції.

Список використаних джерел

1. Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року. Зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину / М. Гуцуляк. – Нью-Йорк, 1973. – 407 с.
2. Дорошенко В. Огнище української науки – Наукове товариство імені Т. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування / В. Дорошенко. – Нью-Йорк; Філадельфія, 1951. – 118 с.
3. Ждан М. Микола Чубатий (З нагоди 80-ліття) / М. Ждан // Українське історичне товариство. Серія: Українські вчені. – Ч. 2. – Мюнхен–Нью-Йорк, 1970. – 21 с.
4. Український Католицький Університет ім. Св. Климента Папи в другому п'ятиліттю своєї діяльності (1968–1973). – Рим, 1974. – 368 с.
5. Духове життя українського народу по Першій світовій війні // Свобода. – 1942. – Листопад–грудень [19 частин]; 1943. – січень–березень [22 частини].
6. Тернопіль: погляд крізь століття. Історія міста очима емігрантів / [Ред.-упор. Б. Мельничук, Б. Проник]. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1992. – 204 с.
7. Ждан М. Микола Чубатий / М. Ждан // Український історик. – 1969. – № 4. – С. 47–62.
8. Halecki O. The American Historical Review / O. Halecki. – 1967. – No. 4. – Vol. LXXII. – P. 1364–1365.
9. Падох Я. Бібліографія праць Миколи Чубатого / Я. Падох, Д. Штогрин // У пошуках історичної правди: Збірник на пошану Миколи Чубатого, 1889–1975 / [Ред. Григор Лужницький і Ярослав Падох]. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1987. – С. 51–62. – (Записки НТШ. – Т. 205. Історично-філософська секція. Правнична комісія; Ч. 2.).
10. Кучер Р. В. Наукове товариство імені Т. Шевченка: Два ювілеї / Р. В. Кучер. – К.: Наук. Думка, 1992. – 112 с.
11. Падох Я. Микола Чубатий. 1889–1975. Українське Історичне Товариство / Я. Падох. – Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1976. – 15 с.
12. Наукове товариство ім. Шевченка (його минуле і сучасне) // Америка. – 1975. – Ч. 63–67.
13. Історія Наукового товариства ім. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування. 1873–1948. – Нью-Йорк–Мюнхен, 1949. – 52 с.
14. Народжені Україною: Меморіальний альманах. У 2-х т. – К.: Євроімідж, 2002. – Т. 2. – 896 с.
15. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1949) / В. Кубійович. – Львів, 1991. – 52 с.
16. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР / М. Стахів. – Скрантон, 1963. – Т. 3. – С. 15, 91, 273.
17. Винар Л. Р. «Український Історик»: 40 років служіння науці, 1963–2003 / Л. Винар. Статті і матеріали / [Ред. Алла Атаманенко]. – Нью-Йорк–Острого, 2003. – 422 с.
18. Українська еміграція: від минулщини до сьогодення: Навч. посібник / Б. Д. Лановик, М. В. Граф'як, та ін.; За ред. проф. Лановика Б. Д. – Тернопіль: «Чарівниця», 1999. – 512 с.
19. Українська історична наука (її розвиток та досягнення) // Америка. – 1970. – Ч. 110–112; 114–117; 119–122.
20. Рудницький Л. НТШ у США й науковий світ Заходу: спроба аналізу / Л. Рудницький // Від Наукового товариства ім. Шевченка до Українського Вільного Університету. Матеріали міжнародної наукової конференції (Пряшів–Свидник, 12–15 червня 1991 р.). – Київ–Львів–Пряшів–Мюнхен–Париж–Нью-Йорк–Торонто–Сідней, 1992. – С. 149–156.
21. In Defence of the Religious Freedom in Ukraine; A Letter to Nikita S. Khrushchev // The Ukrainian Quarterly. – 1957. – Vol. 13. – No. 2. – P. 138–143.
22. Про Годину історії України в гайскулі // Свобода. – 1969. Ч. 26–27.
23. Дискусія над Гарвардською катедрою // Українське життя. – 4 травня 1969.

Наталія Григорук

ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НИКОЛАЯ ЧУБАТОГО В ЭМИГРАЦИИ

В статье проанализированы основные этапы общественной деятельности Николая Чубатого в эмиграции.

Ключевые слова: общественная деятельность, Николай Чубатый, эмиграция, общество, США.

Nataliya Hryhoruk

PUBLIC ACTIVITY MYKOŁA CHUBATY ON EMIGRATION

In the article analysed the basic stages of public activity of Mykola Chubaty on emigration.

Key words: public activity, Mykola Chubaty, emigration, society, USA.